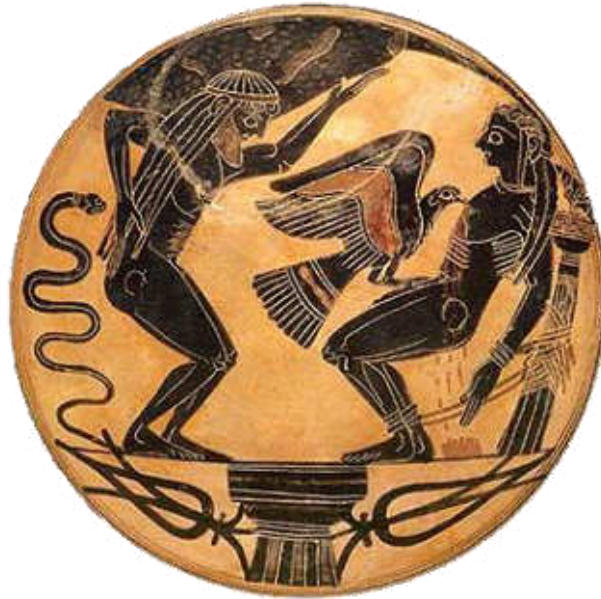

Η Θεολογία των Αρχαίων Ελλήνων.

του εκπαιδευτικού κ. Κωνσταντίνου Γανωτή

Φεύγοντας σήμερα από την Θ. Λειτουργία είδα ότι ο κόσμος δεν έφευγε από το ναό μετά το πέρας της Θ. Λειτουργίας. Κι έλεγα: πώς να μη κάθονται; Είναι ευχαριστημένοι, αναπαυμένοι, χαρούμενοι οι άνθρωποι. Γιατί; Για σκεφτείτε ότι τον Θεό τον κατέβασαν στη γη και τον πήραν μέσα τους. Πώς να μην έχουν χαρά; Μεγάλη χαρά αυτή. Αυτή τη χαρά δεν την είχαν οι πρόγονοί μας.

Οι πρόγονοί μας δεν είναι κάποιοι αρχαίοι ξένοι και αδιάφοροι. Είναι οι παππούδες μας, πριν κάμποσες γενιές και λαχταρούσαν κι αυτοί να 'χουν αυτή τη χαρά. Όλοι οι άνθρωποι λαχταρούσαν αυτή τη χαρά. Λαχταρούσαν ασυνείδητα ή συνειδητά να έχουν το Θεό μέσα στο σώμα τους, στη ψυχή τους, να ζουν μαζί Του. Και δεν το είχαν οι καϋμένοι οι αρχαίοι μας πρόγονοι, γιατί δεν το ήξεραν. Και εμείς όταν κάνουμε τους Σταυρούς μας και τις μετάνοιές μας στα εικονίσματα, θα πρέπει να κάνουμε και μερικές μετάνοιες για τους προγόνους μας που δεν ήξεραν να κάνουν το Σταυρό τους. Κι όταν περνούσαν έναν κίνδυνο δεν ήξεραν να πουν: Παναγία μου βόηθα. Δεν ήξεραν την Παράκληση. Γι' αυτό είναι αξιοσυμπάθητοι και πρέπει να τους σκεφτόμαστε.

Σκεφτείτε ότι τη διαστροφή που έχουν πάθει πολλοί σύγχρονοι άνθρωποι να αγνοούν τη θρησκεία και να νομίζουν ότι ο άνθρωπος είναι ένα ζώο και ότι δεν έχει τίποτα πέρα από τις αισθήσεις του, δεν την είχε καμμία εποχή, σε κανένα πολιτισμό του κόσμου. Καμμία εποχή. Τους 2 τελευταίους αιώνες παρουσιάστηκε αυτή η ρητή αθεΐα, η συνειδητή.

Μέχρι τότε οι άνθρωποι κι όταν ακόμα αμφισβητούσαν κάποια θεότητα, την αμφισβητούσαν στο όνομα κάποιας άλλης θεότητας, αλλά δεν είχαν την αθεΐα. Είναι κάτι ανήκουστο αυτό που συμβαίνει σήμερα.

Έτσι λοιπόν στ' αρχαία χρόνια, ψάχνοντας στα βιβλία, βλέπω τον ανασασμό των ανθρώπων. Αναπνέω τον καϋμό τους, τον πόνο τους και τους συμπονώ. Όταν έκαναν τα πανηγύρια προς τιμήν του Απόλλωνα -ένα από τα θρησκευτικά μεγέθη που είχαν στην αρχαιότητα- μαζεύονταν οι Ίωνες που λάτρευαν τον Απόλλωνα, τον θεό του φωτός, μαζεύονταν στους ναούς κι έκαναν πανηγύρια. Εκεί, όπως αναφέρεται, πηγαίνουν για να επιδείξουν τα πολιτιστικά τους επιτεύγματα οι άνθρωποι, ό,τι είχε ο καθένας, αλλά πηγαίνουν και για να λατρεύσουν το θεό τους. Εκεί έκαναν τον περίφημο ύμνο στον Απόλλωνα, που αποτελούσε λατρευτικό κείμενο, όπως έχουμε εμείς σήμερα την Παρακλητική, κ.λπ. όπου εκεί υπάρχουν κάποιοι στίχοι συγκλονιστικοί. Αναφέρει ότι στο πανηγύρι έρχονταν και οι μούσες κι έλεγαν τραγουδώντας: «υμνεύσι ρα θεών δώρ' άμβροτα... »• υμνούν λέει εκεί οι μούσες τα αθάνατα δώρα των θεών, «...ήδ' ανθρώπων τλημοσύνας...»• και των ανθρώπων τα βάσανα. «...ος έχοντες υπ' αθανάτοισι θεοίσι ζώουσ'...»• όσα βάσανα έχοντας και σηκώνοντας οι άνθρωποι ζουν κάτω από την εξουσία των αθανάτων θεών, «...αφραδέες και αμήχανοι... »• "αφραδέες" θα πει που δεν μπορούν να κάνουν φράση, να σκεφτούν και "αμήχανοι" που δεν έχουν τρόπο να κατασκευάσουν... Τι θέλουν οι άνθρωποι να κατασκευάσουν, τι θέλουν να σκεφτούν;

Λέει: «...ουδέ δύνανται ευρέμεναι...»• κι ούτε μπορούν να βρουν «θανάτοιο τ' άκος και γήραος άλκαρ...»• δε μπορούν να βρουν, λέει, γιατρικό για τον θάνατο και αποτρεπτικό για τα γεράματα. Ο καϋμός των ανθρώπων, τα βάσανά τους. Και δεν τους φτάνουν αυτά τα βάσανα, αλλά ζουν παράλληλα με τους θεούς, οι οποίοι έχουν «άμβροτα», αθάνατα δώρα. Σαν δύο κάστες δηλ., η κάστα των ανθρώπων που έχει όλα τα βάσανα και η κάστα των θεών που τα έχει όλα πλούσια και ωραία και αθάνατα και άνετα και οι άνθρωποι έχουν συνείδηση ότι υπάρχει ωραιότερη ζωή την οποία ποθούν. Δεν είναι σαν τα ζώα που δεν υποπτεύονται ότι μπορούν να ζήσουν καλύτερα απ' όσο ζουν. Κι αυτός ο καϋμός χρωματίζει έντονα όλη την λατρεία των αρχαίων Ελλήνων. Είναι μέσα στους Ομηρικούς ύμνους, στίχοι 190-193 από τον ύμνο στον Απόλλωνα.

Θα πει κανείς: αυτοί οι άνθρωποι από τόσο νωρίς είχαν καταλάβει ότι τα προβλήματά μας δεν είναι αυτά τα ανόητα που λένε οι σημερινοί πολιτικοί μας -και επικεντρώνουν το ενδιαφέρον μόνο σ' αυτά- **ανάπτυξη, πρόοδος, βελτίωση συνθηκών ζωής κ.τ.λ. Τα προβλήματά μας είναι ο**

Θάνατος και η φθορά. Μη κοροϊδευόμαστε ότι έχουμε άλλα σοβαρά προβλήματα. Να γιατί οι αρχαίοι μας πρόγονοι, ενώ δεν είχαν τον αληθινό Θεό, δεν είχαν την Αλήθεια, δεν είχαν την παρηγοριά, **είχαν όμως σωστό προβληματισμό, ήξεραν τι τους γίνεται.** Αυτή την ευθύτητα και το καίριο αίσθημα του αναγκαίου, του προβλήματος που πραγματικά απασχολεί την ανθρώπινη φύση, μπορεί κανείς να τους το δώσει ως τιμητική διάκριση, των αρχαίων Ελλήνων. Ύστερα αν κανείς αναζητήσει την θεολογία τους και έχει την τόλμη και τον χρόνο να ανακατώσει την μυθολογία τους, τότε πραγματικά θα δει μέσα εκεί έναν θρήνο, ένα αδιέξοδο, ένα χάος. Όσοι γονείς παρασυρμένοι από αυτή την αρχαιοπληξία πάρουν βιβλία της ελληνικής μυθολογίας για τα παιδιά τους, γρήγορα αναγκάζονται να απολογηθούν ύστερα στα παιδιά τους για όσα φοβερά διαβάζουν εκεί. Έχει πραγματικά ορισμένες φάσεις, ορισμένες στιγμούλες, διαλειμματάκια που είναι ρομαντικά και... νόστιμα, θα λέγαμε. Πλην όμως στο σύνολό της είναι γεμάτη φρίκη. Οι άνθρωποι μυθολόγησαν τη φρίκη του αισθήματος της ζωής, τη διαμαρτυρία τους για την ανθρώπινη μοίρα, και την αγανάκτηση για τη μακαριότητα των θεών. Η πιο παλιά, η πιο αρχαία μυθολογία είναι γεμάτη από ανθρωποκτονίες, παιδοκτονίες και σχέσεις σεξουαλικές γονιών με παιδιά, επιμιξίες, κ.λπ. Θα πείτε, λαϊκά είναι· οι άνθρωποι έβγαζαν εκεί τα απωθημένα τους...

Όταν φτάσαμε όμως στην κλασική εποχή, που η αρχαιότητα έφτασε στο ύψιστο σημείο της ωριμότητάς της, εκεί θα πρέπει να σταθούμε και να μελετήσουμε τη θεολογία των αρχαίων Ελλήνων. Κάθε παράδοση φτάνει σ' ένα επίπεδο ωριμότητας.

Κάποιοι ονειρεύονται μια αρχαία ελληνική θρησκεία, επειδή πηγαίνουν στα μουσεία και βλέπουν τα αγάλματα κάτασπρα. Και λένε κοίταξε ανοιχτόκαρδα πράγματα, ελεύθερα, στον ήλιο, στο φως κ.τ.λ. Βέβαια οι αρχαίοι τα έβαφαν τα αγάλματα, εμείς τα βρίσκουμε άσπρα, γιατί τα έχει ασπρίσει το χρώμα κι η βροχή που τα 'φαγε. Και φαντάζονται μια θρησκεία ελεύθερη που αφήνει τον άνθρωπο ελεύθερο. Τώρα, πόσο ελεύθερο, αλήθεια, αφήνουν τον άνθρωπο; Ο φόβος των δαιμόνων... μπορούμε να το καταλάβουμε αν δούμε τους αφρικανούς πριν από τις ιεραποστολές, όταν ζουν κάτω από τον τρόμο του μάγου και των πνευμάτων. Αυτό τον φόβο τον είχαν και οι αρχαίοι Έλληνες. Όχι μόνο τον είχαν αυτό τον τρόμο αλλά και όλη η ιστορία τους, η αρχαϊκή ιστορία τουλάχιστον, που είναι μπλεγμένη με την μυθολογία τους, είναι γεμάτη από αυτό τον τρόμο.

Σκεφτείτε πώς ξεκινάει η Τρωϊκή εκστρατεία, που έπρεπε να περάσει από τη θυσία της Ιφιγένειας για να προχωρήσει, αλλιώς δεν προχωρούσε.

Λέει ο Αισχύλος ότι της έφραξαν το στόμα με πετσίά, για να μη ξεστομίσει κατάρες, γιατί πίστευαν ότι οι κατάρες ενός μελλοθανάτου πιάνουν και την έσφαξαν την κοπέλα χωρίς να μπορεί ούτε να φωνάξει, ούτε να διαμαρτυρηθεί, ούτε να παραπονεθεί, γιατί αλλιώς δε θα μπορούσε να γίνει ο Τρωϊκός Πόλεμος. Σκεφτείτε όταν έγινε ο Τρωϊκός Πόλεμος έπρεπε επάνω στον τάφο του Πατρόκλου να θυσιαστούν 12 πρηγκιπόπουλα, να σφαχτούν και πάνω στον τάφο του Αχιλλέα να θυσιαστεί η Πολυξένη. Άρα οι ανθρωποθυσίες παίρναν και δίναν. Θα μου πείτε μυθολογία ήταν. Οι μυθολογίες απλά δημιουργούν ένα συναισθηματικό κλισέ θα λέγαμε γύρω από κάποια ιστορικά γεγονότα. Είναι θρύλοι, δεν είναι φανταστικά απόκυήματα.

Θα προχωρήσουμε όμως λίγο. Να δούμε τον άνθρωπο της εποχής εκείνης πώς είναι έρμαιο υπερφυσικών δυνάμεων τις οποίες τρέμει και τις οποίες εκμεταλλεύεται για να βγάλει από πάνω του την ευθύνη. Ξέρουμε ότι οι θεοί και οι άνθρωποι ζούσαν στον ίδιο χώρο περίπου, τους οποίους έφεγγε και αυτός ο ήλιος. Λέει ότι ο ήλιος βγήκε για να φαείνει τους θεούς και τους ανθρώπους και οι θεοί έκαναν τα κέφια τους. Ο Δίας εμφανίζεται ότι κυβερνά τον κόσμο αλλά και αυτός υπόκειται στη μοίρα, την ειμαρμένη και ξέρουμε από την Ιλιάδα ότι όταν ήρθε η ώρα να πεθάνει ο Σαρπηδόνας, βασιλιάς των Λυκίων, ο γιος του Δία, ο Δίας σκέφτηκε να γλιτώσει το γιό του από τη μοίρα την κακή· αλλά τότε έπεσαν οι άλλοι θεοί και του είπαν ότι δε μπορείς εσύ να ταράξεις την τάξη της μοίρας, γιατί άμα το κάναμε όλοι αυτό και ο καθένας έβγαζε το δικό του άνθρωπο, τότε θα χαλάσει ο κόσμος. Και τότε αναγκάστηκε ο Δίας να παραιτηθεί και να αφήσει το γιο του να σκοτωθεί· μόνο που έβρεξε αιμάτινη βροχή στη γη, πάνω στα λειβάδια της Τροίας για να δείξει τον πόνο του, τον καϋμό του και παρακάλεσε τον Απόλλωνα να του πλύνει τις πληγές και τότε ο ύπνος και ο θάνατος τον πήραν και τον πήγαν στη Λυκία και του έκαναν τάφο πέτρινο, κ.λπ. Έτσι δεν είχαν ούτε την παντοδυναμία των θεών εξασφαλισμένη. Ήταν υποκείμενοι στη μοίρα κι η μοίρα δεν είχε πρόσωπο, ήταν μια κρυφή δύναμη απροσδιόριστη.

Μέσα σ' αυτό τον τρόπο ζούσαν οι άνθρωποι και δεν ήξεραν ποιοι κανονίζουν τη ζωή τους. Όπως ακριβώς τα πρόβατα σήμερα στο κοπάδι που δεν ξέρουν πότε ο βοσκός θα τα σφάξει. Κι αυτό το αίσθημα το είχαν, την πικρία την εξέφραζαν. Πολλές φορές έχουμε αυτή την έκφραση της πικρίας των ανθρώπων κι αν προσέξετε όπου περιγράφει ο Όμηρος παλληκάρια που έγγραψαν ιστορία με την παλληκαριά τους, που ήταν συνήθως παιδιά θεών που έκαναν με θνητές γυναίκες, μετά περιέγραφε το

τέλος, το θλιβερό τους θάνατο. Άρα μια απαισιοδοξία κυριαρχούσε στο αίσθημα της ζωής των ανθρώπων γιατί ήξεραν όλοι πως ό,τι να κάνουν, όσο σπουδαίο κι αν φανούν, όποια δόξα κι αν αποκτήσουν θα έρθει στο τέλος, ένας κεραυνός, ένα βέλος από τον Ηρακλή, από την Άρτεμι, μια φωτιά, ένα κακό και θα τους συντρίψει. Με αυτή τη βεβαιότητα της συντριβής ζουν όλοι οι ήρωες κι ο Πάτροκλος κι ο Ηρακλής κι ο Αχιλλέας κι οι πάντες. Θα μου πείτε γιατί αναφέρομαι σ' αυτά, τα μυθολογικά; Γιατί με τη μυθολογία ο άνθρωπος προσπαθεί να δώσει μια ερμηνεία, την οποία αντί να την δώσει με μία ξύλινη γλώσσα, να πει έτσι κι έτσι φαντάζομαι τη ζωή, τη δίνει με μυθολογικές εικόνες.

Η ζωή, όπως τη δίνει η ελληνική μυθολογία, είναι ένα βαρύτατο γεγονός μέσα στο οποίο είναι μπλεγμένος ο άνθρωπος. Χαρακτηριστικό είναι και το δράμα του Αισχύλου «Προμηθέας Δεσμώτης». Ο τιτάνας Προμηθέας δεν μπορούσε να δεχτεί την τόση δυστυχία του ανθρώπινου γένους, που οι άνθρωποι ζούσαν όχι μόνο μελλοθάνατοι αλλά και υποκείμενοι σαν τα πιο απροστάτευτα ζώα σε όλες τις καιρικές συνθήκες που προέκυπταν, τις οποίες δεν είχαν την τέχνη να βελτιώσουν κι αυτό τους στοίχιζε. Ο Προμηθέας λοιπόν από συμπόνοια, «διά λίαν φιλότητα βροτών», -όπως λέει κι επαναλαμβάνει συχνά στο έργο του ο Αισχύλος- λόγω της υπερβολικής αγάπης προς τους ανθρώπους, κλέβει τη φωτιά από τους θεούς, για να τη δώσει στους ανθρώπους, όχι για να λύσουν το πρόβλημα του θανάτου και των γηρατιών. Γι' αυτά δεν υπήρχε ελπίδα. Αλλά για να ζήσουν, όσο θα ζούσαν, κάπως καλύτερα, κάπως πιο δυνατοί, πιο προστατευμένοι. Αλλά αυτή η αγάπη προς τους ανθρώπους, μη ξεχνάμε ότι είχε κάποιους αντιπάλους. Ήταν οι θεοί. Αυτοί μίσησαν πολύ τον Προμηθέα και τον κάρφωσαν στον Καύκασο. **Δηλ. οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων φθονούσαν και το παραμικρό ίχνος ευτυχίας στον άνθρωπο.** Το παραμικρό ίχνος προστασίας και στοργής από οποιαδήποτε δύναμη. Επαληθεύεται αυτό που λέει και η Γραφή (Ψαλμοί): «οι θεοί των εθνών δαιμόνια». Από τους ανθρώπους ήθελαν υποταγή, δόξα, προσκύνηση και τίποτ' άλλο. Με τη μοίρα των ανθρώπων έπαιζαν. Είδαμε στην Ιλιάδα να μοιράζονται οι θεοί, όπως στις ομάδες οι φίλαθλοι, οι μισοί από δω και οι μισοί από κει και υποστήριζε όποιον ήθελε ο καθένας, έτσι για γούστο, για ευχαρίστησή του, με τυχαία επιλογή και βοηθούσαν τους ανθρώπους να ανοίγουν τα κεφάλια ο ένας του άλλου, να σφάζονται περισσότερο, να σκοτώνονται περισσότερο.

Ο Προμηθέας, μέσα στο δράμα του Αισχύλου, μιλάει με εχθρότητα, με αντιπάθεια μεγάλη για το Δία. Λέει ότι είναι καινούργιος θεός, γεμάτος

κακία και σκληρότητα για τους ανθρώπους και προβλέπει την πτώση του. Και ανήσυχος ο Δίας στέλνει τον Ερμή να μάθει λεπτομέρειες. Ο Προμηθέας δεν δίνει τις πληροφορίες στον Ερμή και ο Ερμής τον απειλεί και του λέει: τέτοια θα πάθεις, όπως είσαι εδώ καρφωμένος θα μείνεις αιώνες έτσι και δεν θα γλιτώσεις από αυτή τη συμφορά σου, εκτός αν φανεί και θελήσει κάποιος θεός να περπατήσει για σένα στα ανήλιαγα βάθη του Άδη. Όπως λέει το χωρίο: «τοιούδε μόχθου τέρμα μη τι προσδόκα...» • τέτοιου μαρτυρίου το τέρμα μη το περιμένεις καθόλου, «...πριν αν θεών τις διάδοχος των σων πόνων φανή θελήση τ' εις αναύγητον μολύν Άιδην κνεφαία τ' αμφί Ταρτάρου βάθη» • πριν λέει κάποιος θεός να γίνει διάδοχος των πόνων σου, δηλ. να πάρει τους πόνους σου και τα βάσανά σου επάνω του, να τα κάνει δικά του και να θελήσει να πάει στον σκοτεινό, τον χωρίς αυγή Άδη και στα τάρταρα, τα σκοτεινιασμένα βάθη του να κατέβει για σένα. **Νομίζω ότι είναι η πιο σαφέστατη προφητεία του σπερματικού λόγου για την έλευση του Χριστού.** Μας θυμίζει την εικόνα της Αναστάσεως όπου ο Χριστός με την "εις Άδου κάθοδον" αδράχνει με ορμή τα χέρια των πρωτοπλάστων και τους βγάζει από τους τάφους. Μπορεί οι θεοί να ήταν υποκείμενοι στη μοίρα και να μην είχαν τη δύναμη να ξεφύγουν απ' αυτή και ν' αποφασίζουν ελεύθερα. Ο θεός όμως, για τον οποίο μιλάει ο Αισχύλος στο δράμα του, θα αποφασίσει ελεύθερα και θα θελήσει να γίνει διάδοχος των πόνων του Προμηθέα.

Αυτά δεν υπήρχαν σε άλλες παραδόσεις προτιήτερα κι όταν θέλησε ο Αισχύλος να βρει ήρωα να παίξει τον Προμηθέα, δεν δεχόταν κανέναν να αναλάβει, ενώ ήταν τότε περιζήτητες αυτές οι θέσεις ηθοποιών στο αρχαίο θέατρο, πληρώνονταν και καλά, και ήταν πολύ τιμημένες. Κι όμως δεν εύρισκε κανένα, γιατί έπρεπε να μιλήσει με τέτοια υβριστικά λόγια για τον Δία και δεν τολμούσε κανείς να το κάνει αυτό. Τελικά στη πρώτη παρουσίαση του δράματος τον ρόλο του Δία τον έπαιξε ο ίδιος ο Αισχύλος και στις πρόβες, την ώρα που ξεστόμιζε αυτά τα λόγια εναντίον του Δία, κατέβηκαν οι άνθρωποι κάτω από τις κερκίδες να τον σκοτώσουν και κατέφυγε στη θυμέλη που ήταν ικέτις του θεού κι έτσι τη γλίτωσε. Όταν ύστερα όμως το 'παιξε κανονικά το δράμα δεν τον έδειραν οι άνθρωποι γιατί είχαν αρχίσει να το σκέφτονται και είπαν: «αυτός λέει κάτι φοβερό· θα 'ρθει ένας θεός για να σώσει τον Προμηθέα, που "διά λίαν φιλότητα βροτών" υποφέρει, που θα θελήσει ο θεός αυτός να κατεβεί στον Άδη γι' αυτόν και να γίνει διάδοχος των πόνων του. Σαφέστερο μήνυμα δεν υπήρχε απ' αυτό. Δροσιά απλώθηκε στις καρδιές των ανθρώπων.

Όταν μετά ήρθε η Ιώ, μια κοπελίτσα παρθένος την οποία κατεδίωκε ο Δίας κι αυτή έφευγε, αφού περιηγήθηκε όλο τον κόσμο, βρέθηκε στον Καύκασο κι έμεινε εκστατική μπροστά στο μαρτύριο του Προμηθέα και λέει: «έτσι θα μείνεις εσύ, δε θα σε σώσει κανένας; Σ' εγκατέλειψαν όλοι;». Της λέει τότε ο Προμηθέας ότι θα με σώσει ένας γόνος δικός σου. Ξαφνιάζεται τότε η παρθένος Ιώ: «Πώς είπας;». Ο Προμηθέας απαντάει με ένα τρόπο που θα μας αφήσει κατάπληκτους. **Σε 13 γενιές από σήμερα θα συμβεί αυτό.** Το δράμα παραστάθηκε γύρω στο 440-445 π.Χ. **Εάν μετρήσουμε τις γενιές μέχρι την έλευση του Χριστού, είναι 13.** Δεν θέλω να πω ότι ήταν προφήτες, αν και ο θεός αγαπούσε και τους ειδωλολάτρες και τους ισραηλίτες το ίδιο. Δεν έδωσε σαφείς προφητικές δυνάμεις σε άλλους λαούς. Πλην όμως όλοι είχαν ένα μεσσιανισμό κι όλοι περίμεναν, όπως περίμενε κι ο Ισραήλ. Αλλά εδώ έχουμε τόσο σαφή δείγματα προφητικότητας! Εμένα τουλάχιστον μου αφήνουν την εντύπωση ότι οι άνθρωποι πονούσαν, βασανίζονταν, λαχταρούσαν λύτρωση και μέσα στη λαχτάρα τους εύρισκε τον κατάλληλο τρόπο, θα λέγαμε, και απαντούσε ο θεός ώστε να έχουν μια παρηγοριά. Ο Αισχύλος δίνει την παρηγοριά αυτή που τη βγάζει από τη μεγάλη του καρδιά. Δεν την βρίσκει μέσα στην παράδοση. Η παράδοση η λαϊκή που έχουμε, βγάζει μόνο την πολύ μεγάλη βρωμιά των θεών.

Ο Πλάτωνας στα δύο πρώτα βιβλία της "Πολιτείας" του ανασκευάζει τον Όμηρο και λέει: "δεν μπορεί να μας λέει τέτοιες μεγάλες βρωμιές για τους θεούς ο Όμηρος". Κι όμως ο Όμηρος εκπροσωπεί τον λαό, δεν βγάζει φαντασίες δικές του. Ο Όμηρος καταγράφει τις λαϊκές παραδόσεις. Όλες τις κακίες που μπορούσαν να υπάρξουν παρασταίνονται να τις κάνουν οι θεοί. **Ο Αισχύλος όμως προχωρεί πέρα απ' αυτά και μας δίνει την ελπίδα πως σε 13 γενιές θα 'ρθει ο διάδοχος των πόνων.** Θα λέγαμε εμείς, αυτός που πήρε πάνω στον ώμο του τα βάσανα των ανθρώπων. Θα περπατήσει στον Άδη ως θεός, για χάρη των ανθρώπων. Είναι τόσο ελπιδοφόρα αυτά. Μια δροσιά, μια αύρα φυσάει μέσα από το έργο του Αισχύλου κι έρχεται και μας δυναμώνει.

Από ένα χαμένο έργο του Αισχύλου που το έχει πάρει ο Καβάφης και το έχει κάνει ποίημά του με τον τίτλο «Απιστία», αναφέρεται ότι στους γάμους του Πυλέα και της Θέτιδας ήταν και ο Απόλλων κι όταν ήπια την αμβροσία που τον κέρασαν ευχήθηκε ότι από αυτόν τον γάμο θα βγει ένα παιδί αθάνατο που θα τιμήσει τους γονείς του και θα δοξασθεί, κ.λπ. Όταν όμως έμαθε η Θέτις μετά ότι σκοτώθηκε ο γιος της, μέσα στους θρήνους τους φοβερούς της είπε: «και πού ήταν ο Απόλλωνας, αφού ήταν

παρών στον πόλεμο, πού ήταν κι άφησε το παιδί μου να σκοτωθεί;». Και της είπαν οι γέροντες που έφεραν την είδηση: «ο Απόλλωνας τον σκότωσε». Εκεί τελειώνει το δράμα. Άλλωστε ο Απόλλωνας, όπως αναφέρει ο Όμηρος, έδωσε το πρώτο κτύπημα στον Πάτροκλο αφοπλίζοντάς τον. Φαίνεται δηλ. ότι οι άνθρωποι είναι προδωμένοι από αυτούς που λένε θεούς, ότι απ' αυτούς έχουν μόνο αρνητικά στοιχεία στη ζωή τους και είναι δυστυχημένοι βαθύτατα. **Δεν τα λένε αυτά για να κάνουμε λογοτεχνία. Φαίνεται ο προβληματισμός των αρχαίων.**

Όπως και στο ποίημα του Καβάφη «Τα άλογα του Αχιλλέως» που αναφέρονται στο επεισόδιο της Ιλιάδας, που τα άλογα του Αχιλλέως βλέποντας τον Πάτροκλο σκοτωμένο άρχισαν να κλαίνε και ν' ανακατεύουν τις χαίτες τους με την άμμο. Κι ονομάζει ο Καβάφης τα άλογα «...ευγενή» και λέει ότι είπε ο Δίας στους άλλους θεούς, ότι δεν κάναμε καλά να δώσουμε τα άλογα στον Αχιλλέα, γιατί τι φταίνει αυτά τώρα να υποφέρουν με τη μοίρα των ανθρώπων; Λυπήθηκε τα άλογα και δεν λυπήθηκε τους ανθρώπους. Τέτοια εικόνα απάνθρωπη για τους θεούς διασώζεται. Έτσι είδαν ο Όμηρος και ο Καβάφης την εξευτελισμένη μοίρα των ανθρώπων, με τον τρόπο του ο καθένας. Ο Όμηρος ήταν όλος θεολογικός από την αρχή ως το τέλος του κι εκπροσωπεί τη φιλοσοφία ζωής του Έλληνα της αρχαϊκής εποχής μέχρι το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου στην Πνύκα. Όλο το έργο του Ομήρου, για τους αρχαίους Έλληνες, αντιστοιχεί, θα λέγαμε, με όλη την εκκλησιαστική λογοτεχνία τη δική μας. Αφού κι ο Σωκράτης αντλούσε στοιχεία από τον Όμηρο. Να η ανεπάρκεια της θεολογίας των αρχαίων Ελλήνων στο πιο υψηλό της επίπεδο, όταν οι άνθρωποι είχαν ξεπεράσει πια τις ανθρωποθυσίες, τις επιμιξίες κι όλα αυτά τα φοβερά της αρχαιότητας που αναφέρονται στη μυθολογία. Ο ποιητής κλαίει γοερά κι απαρνηγόρητα για την άθλια μοίρα κι έκφράζει το λαό. Γιατί οι άνθρωποι ήταν βαριά τραυματισμένοι κι απογοητευμένοι απ' τη θρησκεία των ειδώλων και είχαν συνειδητοποιήσει και μάλιστα δραματικά την ανεπάρκειά της.

Αλλά και στον Ευριπίδη, βλέπουμε τον προβληματισμό του ποιητή σχετικά με τον θάνατο. "Τι να πούμε στα ποιήματα μας; Αφού υπάρχει ο θάνατος, πρέπει να υπάρχει ανάσταση. Να ανεχθούμε το θάνατο;" Και στο έργο "Άλκηστις", η Άλκηστις πεθαίνει, μάρτυρας της αγάπης για τον άνδρα της και ο Ηρακλής, που είναι ημίθεος, μισός θεός και μισός άνθρωπος, την ανασταίνει και την ξαναδίνει στον άνδρα της, γιατί, όπως λέει, ήταν "πολύ καλή". Κι έκανε ο λαός έναν υπέροχο ύμνο προς χάριν της. Κι ο Ηρακλής, ο θεάνθρωπος -όπου εμφανίζεται ο Ηρακλής στην αρχαία μυ-

θολογία, ωφελεί γιατί παλεύει με τις δυνάμεις τις υπερφυσικές που βάζουν τον άνθρωπο κάτω-, την ανασταίνει.

Μ' αυτό το έργο ξεκινά ο Ευριπίδης. Αυτό είναι το "ντεμπούτο" του, θα λέγαμε, στη θεατρική του παραγωγή. Κι υστέρα, έρχεται να μας κάνει την άλλη διαμαρτυρία ο Ευριπίδης. Εμφανίζει έναν υπέροχο, αγνό νέο, τον Ιππόλυτο, στο έργο του "Ιππόλυτος", που ήταν γιος της αμαζόνας. Και που ήθελε να είναι αγνός. Δεν ήθελε τους έρωτες. Δεν τιμούσε την Αφροδίτη. Όταν του λέγει ο παιδαγωγός του -είχαν δυο αγάλματα έξω απ' το ανάκτορο, της Αφροδίτης και της Άρτεμης: "Πες και στη Αφροδίτη καμιά κουβέντα λατρευτική...". Εκείνος λέει: "Πόρωθεν αυτήν, αγνός ων, ασπάζομαι". Από μακριά, λέει, τη χαιρετώ, κρατώντας την αγνότητά μου.

Στην Άρτεμη προσέφερε τα λουλούδια... "Σε σένα, λέει, κυρά μου, προσφέρω αυτό το στεφάνι με τα ωραία λουλούδια, που τα 'κοψα από ένα ανέγγιχτο λιβάδι, όπου δεν έχει έλθει ξυλοκόπος μέχρι τώρα, ούτε βοσκός να βόσκει τα πρόβατά του... Η Αφροδίτη όμως θίγεται βαθύτατα. Υπάρχει άνθρωπος ο οποίος δεν την τιμά; Και βγαίνει στη σκηνή και λέει: "Αυτό τον άνθρωπο, σήμερα, θα τον σκοτώσω". Αλλά πώς θα τον σκοτώσει; Πρέπει να παρουσιάσει ότι κατά την απουσία του πατέρα του, έκανε προτάσεις αθέμιτες στη μητριά του. Σκέφτεται, βέβαια, η Αφροδίτη και λέει: "Η Φαίδρα, η μητριά του, είναι αξιοπρεπής, είναι ηθική, αλλά, εγώ δεν θα προτιμήσω την δική της ηθική και θα χάσω την ευχαρίστηση και το δικαίωμα να εκδικηθώ, ας την πάρει, λοιπόν, κι αυτήν το κακό. Και την ξετρελλαίνει για τον πρόγονό της· κάνει αυτή προτάσεις στον πρόγονό της• ο Ιππόλυτος αρνείται, με σιχαμό μεγάλο κι αυτή αυτοκτονεί. Και τότε ο Ιππόλυτος ξεστομίζει ένα φοβερό κατηγορητήριο κατά των γυναικών... "Τι τις θέλανε τις γυναίκες οι θεοί και τις κάνανε; Για να κάνουμε παιδιά; Δε θα μπορούσαν να μας τα αφήνουν στους ναούς και να πηγαίνουμε να τα παίρνουμε;". Δηλαδή, φάνηκε ο δυϊσμός του πλέον, φάνηκε ότι υπάρχουν δυο δυνάμεις ακαταγώνιστες σ' αυτό τον κόσμο: Η δυναμη της αγνότητας -του καλού- και η άλλη, η βρωμιά. Δεν μπορεί να υποταχτεί το ένα στο άλλο; Δε μπορεί να υπάρχει μια ενότητα στη ζωή, που να υποτάσσει τα πάντα σε μια ειρήνη και να μην είναι βρωμιά το ένα και να μην είναι το άλλο τόσο εγωιστικό και υπερήφανο; Γιατί το έργο καταλήγει στο θάνατο του Ιππόλυτου κι ενώ είναι αδικία αυτό, συγχρόνως, φαίνεται ότι είναι και γκρέμισμα της μεγάλης αλαζονείας της αρετής. Την ίδια στιγμή, λέει, ή αλαζονική αρετή θα 'χουμε ή προστυχιά ασυγχώρητη, απ' την άλλη μεριά. Εγκαινιάζει το δυϊσμό ο Ευριπίδης κι αφήνει το έργο έτσι να τελειώνει. Μας αφήνει διχασμένους, με σκισμένη την ψυχή μας στα δυο.

Κι ας δούμε δυο ακόμα έργα του Ευριπίδη. Κι εδώ εκφράζεται το πιο υψηλό επίπεδο της θρησκευτικότητας μέσα στην Κλασική Εποχή.

Στη "Μήδεια", όπου η τροφός της Μήδειας, που βλέπει τη Μήδεια και τον Ιάσονα να μισούνται θανάσιμα και να βρίζονται χυδαία, λέει τα εξής πολυ συγκινητικά λόγια. Λέει: "Οι άνθρωποι, οι παλιοί, που βγάλανε τα τραγούδια, είναι κακοί και αχρείοι άνθρωποι. "Σκαιούς" θα μπορούσε να τους πει κανείς. Γιατί, βγάλανε τραγούδια για τα γλέντια και για τα τραπέζια. Τι να τα κάνουμε αυτά; Εφ' όσον έχουμε ωραία φαγιά, τι να τα κάνουμε τα τραγούδια για τα ωραία φαγιά και τα ωραία ποτά. Τραγούδια που να παρηγορούν τις ψυχές και να γλυκαίνουν τα πάθη των ανθρώπων και να μερώνουν τις κακίες τους, απ' τις οποίες προέρχονται και θάνατοι και τόσα βάσανα, δε βγάλανε οι ανόητοι!"

Ας προσέξουμε εδώ τον καημό του Ευριπίδη που, τελικά, τον πραγματοποίησε η Εκκλησία μας. Έβγαλε τραγούδια που να μερώνουν τις καρδιές, να τις παρηγορούν και να προλαβαίνουν τις μεγάλες αψιθυμίες που φέρνουνε βάσανα στους ανθρώπους, ακόμα και θανάτους.

Και παρακάτω, όταν η Μήδεια σκέφτηκε να σκοτώσει, να σφάξει τα παιδιά της για να εκδικηθεί τον άνδρα της -έκανε, δηλαδή, το μεγαλύτερο έγκλημα που θα μπορούσε να κάνει μια μάνα-, ήλθε ο πάππος της, ο Ήλιος και της έστειλε ένα άρμα, που το έσερναν δράκοντες μυθικοί -έχει σημασία, ότι δεν το έσερναν άλογα-. Και το δείχνει αυτό το άρμα στο βάθος της σκηνής, το έργο, στο τέλος για να την παραλάβει και να την σώσει στην Αθήνα. Βέβαια, το χωρικό έχει πει παραπάνω: "Τι δουλειά έχεις εσύ σ' αυτή τη χώρα των μακάρων και των αγίων, των ιερών ανθρώπων, εσύ, μια φόνισσα; Παρ' όλα αυτά, θα πήγαινε εκεί, με την υποστήριξη του θεού κι εκεί, πάνω στο άρμα ήταν τα δυο σφαγμένα -να στάζουν αίματα- πτώματα των παιδιών της. Κι εκείνη, περίφανη στο άρμα, έτοιμη να ξεκινήσει..."

Και την προλαβαίνει, καθώς ανοίγει η σκηνή, ο Ιάσοντας και την παρακαλεί να τον αφήσει ν' αγγίξει τα παιδάκια του, να τα θρηνήσει. Κι αυτή λέει: Όχι, αποκλείεται.

Αλλά, γιατί να δοξάζεται η φόνισσα; Γιατί θα πρέπει να την τιμήσουν οι θεοί με τέτοιο άρμα, μυθικό, μεγαλειώδες; Γιατί χάνεται μέσα στα βάθη του θρύλου, χωρίς ένα δάκρυ, χωρίς μια ντροπή, χωρίς μια μετάνοια, χωρίς τίποτε;... Γιατί, όπως έχει τη δόξα του το καλό και το κακό έχει τη δόξα του. Είναι η δόξα του Σατανά, η δόξα του δαιμονισμού. Γιατί όταν οι Κορίνθιες γυναίκες κατάλαβαν ότι η Μήδεια θα έκανε αυτό το κακό, της λένε: "Σταμάτα, κυρά μου. Ο Δίας θα σε βοηθήσει". "Ποιος Δίας", λέει

εκείνη, "εγώ θα πάρω το δίκιο μου μόνη μου". Και είναι η δόξα, η κολασμένη, του κακού που φαντάζει στο τέλος σαν το φινάλε της αμαρτίας. Κι εδώ, μας διδάσκει ο Ευριπίδης ότι η αμαρτία δεν γίνεται για να ευχαριστηθεί κάποιος με κάτι ή για να κερδίσει κάτι.

Στο τέλος ζητά ένα δοξασμό, όπως ζητά ένα δοξασμό, μέσα στη Βασιλεία των Ουρανών, ένας άγιος. Ζητά κι αυτός μια δόξα μέσα στην κόλαση, μέσα στην ανταύγεια της κόλασης, την οποία κόλαση ο Αισχύλος την περιγράφει: "Ανήλιον λάμπειν". Λάμπη, είναι η γυαλάδα, σαν ένας υπόνομος που γυαλίζει στην επιφάνειά του. Αλλά, σαν το φως αυτό να μην είναι του ήλιου. Να 'ναι ένα φως σατανικό. Ένα φως φανταστικό, ουτοπίας. Αυτή είναι η κόλαση κι αυτή τη λάμπη, την ανήλιον, την έχει σαν ζητούμενο ο άνθρωπος· το τέρμα της κάθε αμαρτίας. Και στη Μήδεια, παρασταίνεται πια, το ότι υπάρχει μια δόξα κολασμένη, δόξα σατανική της αμαρτίας. Κι είναι το πύρινο, το άρμα αυτό με τους δράκοντες αυτή η δόξα.

Ο Ευριπίδης πάλεψε πολύ με το θέμα της θρησκείας. Και πολύ πόνεσε για το ότι οι θεοί δεν είναι καλύτεροι από τους ανθρώπους.

Όταν στο δράμα "Ελένη" -για την ωραία Ελένη πρόκειται- παρουσιάζεται ο χορός και λέει: "Τα 'χω χαμένα• δεν ξέρω τι να πω. Εσύ, Ελένη είσαι κόρη του Δία. Άρα είσαι θεά κι εσύ. Κι όμως, ενώ είσαι θεά, βούηξε ο κόσμος, γιατί είσαι άπιστη, άθεη, άδικη• όλα τα κακά! Ε, δεν ξέρω τι να πω για τους θεούς... Το μόνο που μπορώ να πω, είναι πως υπάρχουν. Κατά τα άλλα, όλα είναι θολά. Πώς είναι θεοί κι είναι χειρότεροι από τους ανθρώπους;" Αυτός είναι ο προβληματισμός του Ευριπίδη.

Ξέρουμε ότι το τελευταίο έργο του Ευριπίδη είναι οι "Βάκχες", το οποίο πιθανότατα παραστάθηκε χωρίς να ζει ο ίδιος. Στο τέλος του δράματος αυτού μας άφησε τον τελευταίο του λόγο, που πρέπει να είναι ο πόνος που τον κράτησε όλη τη ζωή του στριφνόν.

Ήλθε ο Διόνυσος, που είναι ο ήρωας ο κεντρικός όλου του δράματος και τους έφερε το "μέθυ". Η Δήμητρα τους έφερε το ψωμί κι ο Διόνυσος το κρασί. Και τι καλό τους κάνει το κρασί; Ξεχνούν τις λύπες τους• όχι ότι δεν έχουν λύπες, όχι ότι δεν έχουν συμφορές, αλλά τις ξεχνούν. Στα παλιά χρόνια όταν δεν είχε καταργηθεί ακόμα η ποινή του θανάτου, στους μελοθανάτους έδιναν τις τρεις τελευταίες μέρες πριν από την εκτέλεσή τους μια νταμιτζάνα κρασί να πίνουν, να είναι μεθυσμένοι διαρκώς. Λοιπόν, αυτό το πράγμα είναι και ο Διόνυσος. Αυτή είναι η προσφορά του Διονύσου.

Κατά τα άλλα, ήταν πολύ εκδικητικός και στους συγγενείς της μάνας του! Στην Αγάβη, δηλαδή, τη θεία του, αδελφή της μάνας του της Σεμέλης, έδειξε όλη του την σκληρότητα και την κακία και στον πάππο του, τον Κάδμο, γιατί δεν τον πιστεύανε για θεό. Τη θεία του τη Αγάβη την έκανε να ξετρελαθεί και έπιασε τον Πενθέα το γιο της, που νόμιζε ότι είναι λιοντάρι και τον έσκισε με τα χέρια του και τα κομάτια του τα 'φερε στη σκηνή• το κεφάλι του μπηγμένο σ' ένα καλάμι. Κι αυτός ήταν ο θρίαμβος του θεού• κι έτσι αποδεικνυε τη δύναμή του. Η δύναμή του αποδεικνύεται με το να τρελάνει τους ανθρώπους και να τους κάνει να κάνουν τις μεγαλύτερες κακίες και να περάσουν τις πιο μεγάλες θλίψεις. Και δεν έφτανε αυτό, αλλά μετά, όταν του είπαν: "Ναι, παραδεχόμαστε ότι είσαι θεός", στέλνει εξορία τον πάππο του και τη θεία του. Κι εκείνη την εποχή, για βασιλιάδες... της Θήβας, να τους στείλουν εξορία ήταν χειρότερα από θάνατο. Και του λέει ο Κάδμος: "Παραδεχόμεθα ότι σε αδικήσαμε"... "Τώρα", λέει εκείνος, "είναι αργά. Όταν έπρεπε δεν με παραδεχόσασταν". "Μα", λένε εκείνοι, "δεν ξέραμε, τώρα σε παραδεχόμαστε. Συγχώρεσε μας". "Όχι, θα πάτε εξορία". Και η τελευταία λέξη του δράματος, ο τελευταίος στοίχος, τα τελευταία λόγια που άφησε γραμμένα ο Ευρυπίδης είναι: "Στους θυμούς τους, οι θεοί έπρεπε να μην είναι όμοιοι με τους θνητούς". Τι θεοί είναι αυτοί, αν δεν είναι καλύτεροι από μας; Αυτοί είναι οι τελευταίοι, σχεδόν, στίχοι από το δράμα "Βάκχες".

Θα μπορούσαμε να μιλάμε ώρες πολλές... Κι ακόμα, δε μιλήσαμε για Πλάτωνα, δε μιλήσαμε για άλλους συγγραφείς, ούτε για Σοφοκλή ούτε για τον Οιδίποδα Τύρανο... Είναι άπειρα τα παραδείγματα μέσα στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία, όπου φαίνεται ότι οι αρχαίοι Έλληνες δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένοι με τους θεούς τους. Ήταν βαθιά πληγωμένοι απ' τη θεολογία τους κι έδειχναν αυτή τη βαρυθυμότατη διάθεση για τη ζωή. **Η εικόνα που μας έχουν δώσει οι διάφοροι μελετητές της αρχαιότητας ιδιαίτερα οι Γερμανοί καθηγητές, που ήταν καθηγητές των καθηγητών μας, είναι τελείως παραπλανητική. Θα χρειαστεί να τα ξαναδιαβάσουμε από τη αρχή και να τα επανεκτιμήσουμε.** Όχι, πως οι αρχαίοι Έλληνες δεν ξέρανε το ωραίο και δεν ξέρανε τι λαχταρούσαν- φαίνεται από τα διαλείμματα, από τα κομματάκια τα μικρά, στα οποία προσπαθούσαν να στήσουν έναν κόσμο ωραίο τον οποίο όμως, δεν μπορούσαν να τον στήσουν ποτέ.

Έτσι, θα θέλαμε να μας πούνε-, όσοι από τους νεώτερους συνανθρώπους μας, συμπολίτες μας, ονειρεύονται τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, τις αρχαίες θρησκείες, το δωδεκάθεο κ.τ.λ., σαν ποιον από τους θεούς θα

θέλανε να 'χουν θεό; Ποιον απ' όλους; Ας μας απαντήσουν οι ίδιοι. Και πώς φαντάζονταν τους αρχαίους Έλληνες να ζούνε τη θρησκευτική τους ζωή; Οι αρχαίοι πρόγονοί μας ήταν γεμάτοι τρόμο και φόβο. Συνέχεια θέλαν τον "εξιλασμόν" σαν να ήταν εγκληματίες, γεμάτοι ενοχή και θέλαν απλώς να εξευμενίσουν, όπως ένας κατάδικος που θέλει μια ποινή όσον γίνεται πιο επιεική. Τίποτε περισσότερο. Και πρέπει εμείς, οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, να παρακαλούμε το Θεό να βοηθάει τους ανθρώπους, όχι τόσο στο να μη γίνονται αιρετικοί, αλλά στο να στέκονται Ορθόδοξοι, γιατί η Ορθοδοξία δεν είναι άρνηση όλων των αιρέσεων όλες οι αιρέσεις είναι άρνηση της Ορθοδοξίας. Η Ορθοδοξία είναι ο υπαρκτός τόπος, που μπορεί κανείς να πατήσει. Γύρω, γύρω είναι το χάος που οι άνθρωποι πέφτουν και γκρεμοτσακίζονται. Κι αυτό, γιατί αγνοούν, δεν διαβάζουν τα κείμενα, έχουν μια φανταστική εικόνα των κειμένων, όπως την δώσανε οι Γερμανοί.

Οι Γερμανοί διδάξαν την Οδύσεια και δεν το είπαν στον κόσμο, δεν το είπαν στους καθηγητές των Πανεπιστημίων κι οι καθηγητές των Πανεπιστημίων δεν το 'παν στους καθηγητές, εμάς... κι εμείς δεν το 'παμε στα παιδιά, ότι η κύρια αρετή που υμνείται μέσα στην Οδύσεια είναι η νηστεία.

Τ' ακούν οι καθηγητές και τα παιδιά αυτό και μένουν μ' ανοικτό το στόμα. Κι όμως, το λέει ο Όμηρος. Απ' όλους τους συντρόφους του, ο Οδυσσέας, και μόνος αυτός, γύρισε-, γιατί; Γιατί αυτός δεν έφαγε από τα βόδια του Ήλιου. Τήρησε τη νηστεία που του όρισε ο θεός. Θεός ειδωλολατρικός... Ενώ οι άλλοι, όλοι καταστραφήκαν. Και λέει, "νήπιοι, οι κατά βους Υπερίονος Ηελίοιο. ήσθιον", οι ανόητοι..., αυτό ήταν το έγκλημά τους. Δε συγκρατήθηκαν στη νηστεία τους.

Το λέει εκτενώς στο Ν' της Οδύσειας, πως τρεις φορές προσπάθησε ο Οδυσσέας να τους πείσει να μη φάνε τα απαγορευμένα κι απέτυχε. Δεν τον άκουσαν και γι' αυτό, χάσαν την ημέρα του γυρισμού· χάσαν τη Βασιλεία των Ουρανών, θα λέγαμε εμείς σήμερα. Χάσαν την Ιθάκη. Και κάτι άλλο μας λέει ο Όμηρος, ο σοφώτατος Όμηρος. Όταν αυτοί ψήναν τα βόδια και τα πρόβατα του Ήλιου κι ήλθε ο Οδυσσέας που είχε πάει να προσευχηθεί στο βάθος, βλέπει κι έβαλε τα κλάματα ο Οδυσσέας, απ' τη δυστυχία τους. Γιατί είδε τέρατα! Τι ήταν τα τέρατα; Κάποια πρόβατα που ψήνονταν στη φωτιά, βελάζανε... Τα σφαχτά βελάζανε! Και κάποια τομάρια που τα 'χαν γδάρει και τα 'χαν πετάξει, είχαν σηκωθεί και περπατούσαν μόνα τους τα τομάρια. Δηλαδή, φρίκη! Κι έτσι, αποδεικνύεται ότι η αμαρτία δημιουργεί τερατογενέσεις. Ότι η αμαρτία είναι καταστροφή,

διαστροφή της φύσης. Αυτά τα πράγματα δε μας τα δίδαξαν ποτέ... Δε μας τα δίδαξαν και δεν τα διδάξαμε στα παιδιά. Είναι καιρός να μάθουμε σωστά αρχαία ελληνικά· η νεολαία μας κι οι διδάσκαλοι τους και να προσέχουμε, να μην παρασυρόμαστε από ψευτιές και από επιπολαιότητες. Γιατί, πολλοί από αυτούς τους "αρχαιολάτρες" δεν είναι ψεύτες, απλώς είναι επιπόλαιοι κι αναμασούν αυτά τα δυο, τρία λαθεμένα που μας είπαν οι Γερμανοί φιλόλογοι. Αυτό το ίδιο, το βλέπουμε και στη θεολογία την Ορθόδοξη. Όσοι πάνε έξω να σπουδάσουνε θεολογία, το τι ακούνε, δε λέγεται. Έρχονται και δε θέλουν να πιστέψουν σε τίποτα.

* Απομαγνητοφωνημένη ομιλία του στο Σεμινάριο Ορθοδόξου Πίστewς, που γίνεται κάθε Κυριακή στο Ενοριακό Κέντρο του Ι. Ναού Αγίας Παρασκευής, του ομώνυμου προαστείου, από 11.30 π.μ. έως 1 μ.μ.

Πηγή : <https://www.impantokratoros.gr/>